

А.Б. Абдуллина*

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан
(E-mail: anar.abdullina@rambler.ru)

Айгүл Кемелбаева шығармаларындағы протезді жад категориясы

Мақалада қазіргі қазақ прозасының көрнекті жазушысы А. Кемелбаеваның шығармашылығындағы протезді жад феномені қарастырылған. Қазіргі қазақ прозасының даму тенденцияларын «жады» және «протезді жад» ұғымдарына қатысты гуманитарлық зерттеулер контекстінде қарастыру жұмыстың өзектілігін айқындайды. Бұған дейінгі зерттеулерде автор интерпретациясы шығармадағы позициясымен, тұлғасымен қарастырылып келсе, ұсынып отырған зерттеуімізде психологиялық ұғым саналатын «протезді жад» терминімен тікелей байланыста талданып отыр. Мақалада жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде автор тарапынан протезді жад терминіне қатысты теориялық зерттеулер қарастырылып, А. Кемелбаеваның шығармашылық кеңістігі талданып, протезді жадтың негізгі рөлі мен қызметі тұжырымдалады. Нәтижесінде протезді жад А. Кемелбаева туындыларындағы кейіпкерлер жүйесі арқылы тарихи контекстін айқындайды. Осылайша автор тарихи оқиғаларды, ондағы кейіпкерлерді тікелей көрмесе де, сол дәуірдің мәдени маңызын ұрпақтан-ұрпаққа жеткен естелік әңгімелердің әсерімен жеткізеді. А. Кемелбаева шығармаларындағы мәдени нарратив, әдеби портрет протезді жадтың көркем репрезентациясы. Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ прозасында А. Кемелбаеваның шығармашылық әлемі өзіндік ерекшелікке ие. Әр туындысында халықтық таным, ұлттық болмыс авторлық интерпретация аясында асқан шеберлікпен суреттелген. Автор кейіпкерлер жүйесін, ондағы тарихи контексті өз естеліктерінің негізінде жүзеге асыру арқылы қазіргі қазақ прозасындағы тақырыптық-мазмұндық арнаны байыта түседі. Соның ішінде «жады» ұғымын негізге ала отырып, А. Кемелбаева прозасын талдау қазіргі қазақ әдебиеттануындағы жаңашыл ізденістердің қалыптасуына әсер етеді. Өйткені автор өзі бастан кешпеген оқиғаларды ұлттық бояумен беруде өзгенің естеліктерін негізге алады. Әсіресе «Мұнара» романында көрініс тапқан кейіпкерлер жүйесі автор бейнесін таныта түскенін көреміз. Осылайша А. Кемелбаеваның прозалық шығармаларында протезді жад — өткеннің бұлдыр естеліктері емес, авторлық интерпретация арқылы берілген тарихи тәжірибенің көрінісі. А. Кемелбаева шығармашылығын қарастыруда елеулі көркемдік құбылыс ретінде протезді жад ұғымының маңызы зор. Протезді жад терминін талдау, жан-жақты қарастыру ұлттық әдебиеттің жаңа арнада дамуын көрсетеді. Зерттеуде А. Кемелбаева прозасы протезді жадтың көркем репрезентациясы деп қарастырылды. А. Кемелбаева поэтикасында тарихи тақырыптар протезді жад аясында жүзеге асып, оның мәдени синтез ретіндегі қызметі көркем кеңістікте көрініс табады. Зерттеу барысында герменевтикалық, нарратологиялық, когнитивтік әдеби талдау әдістері протезді жадының көркем құрылымы, репрезентациясы сараланды. Протезді жадының мәдени әрі нарративтік құбылыс ретінде тану зерттеудің өзегін құрайды. Мақала нәтижесі қазақ прозасындағы протезді жад феноменін жаңа теориялық аспектіде талдауға, пайымдауға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: жады, протезді жад, авторлық интерпретация, рецепция, поэтика, қазіргі қазақ прозасы, тарихи контекст, тарихи сана, ұлттық болмыс.

Kipicne

Қазіргі гуманитарлық саладағы соңғы зерттеулерде «жад» ұғымы психология шеңберінен шығып, мәдениет пен әдебиетті түсіндіретін негізгі теориялық категориялардың біріне айналды. Соның ішінде көркем әдебиеттегі тарихи жарақат тәжірибесінің көркем рецепциясында жадтың ұжымдық әрі мәдени сипаттары алдыңғы қатарға шықты. Дегенмен тарихи жарақат ұжымдық сипатымен, ал жад, оның ішінде протезді жад жеке сипатымен ерекшеленеді. Жеке тұлғаның (субъектінің) санасында тікелей өмірлік тәжірибесі болып саналмайтын тарихи оқиғалардың символдық деңгейде иемденуін протезді жадтың көрінісі деп қарастырылуда. Осылайша қазіргі әдебиеттануда «протезді жад» ұғымы ғылыми айналымға еніп отыр.

Қазақ әдебиетінде, оның ішінде қазақ прозасында ХХ ғасырдағы саяси қуғын-сүргін (репрессия), отаршылдық, ашаршылық, Екінші дүниежүзілік соғыс сынды тарихи оқиғалардың салдары прозалық мәтінде поэтикалық формада репрезентацияланады. Осыған сәйкес қазіргі қазақ прозасының көрнекті өкілі А. Кемелбаева шығармашылығы протезді жадтың эстетикалық әрі көркемдік сипаты

* Хат-хабар үшін автор. e-mail: anar.abdullina@rambler.ru

анықталатын кеңістік ретінде айрықша назар аудартады. Жазушы шығармашылығында тарихи оқиғалардың тікелей куәгері болмаса да, өзге бір буынның өмірлік тәжірибесін кейіпкерлер жүйесі арқылы танытады. Оның прозасында протезді жад әйел кейіпкерлердің санасында, психологиялық нарративтердің, мифопоэтикалық бейнелеулердің негізінде көрініс береді. Осылайша А. Кемелбаева шығармашылығын протезді жад теориясы негізінде талдау қазіргі қазақ прозасын зерттеуге, жаңаша пайымдауға жағдай жасайды.

Зерттеу нысаны ретінде А. Кемелбаева прозасындағы протезді жадтың көркем репрезентациясы алынып отыр. Мақаланың мақсаты — жазушы туындыларындағы протезді жад феноменінің поэтикалық табиғатын, ұлттық сана мен субъективтілік контекстіндегі маңызын әрі қызметін анықтау. Аталған мақсатқа сәйкес мынадай міндеттер айқындалды:

1. Қазіргі әдебиеттанудағы жад теориясы мен протезді жад феноменінің негізгі ұстанымдарын, бағдарын жүйелеу;

2. А. Кемелбаева прозасындағы тарихи жарақаттың көркем бейнелену ерекшеліктерін талдау;

3. Кейіпкерлер жүйесі арқылы протезді жадтың көріністерін айқындау.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы — А. Кемелбаева прозасын протезді жад теориясы аясында кешенді түрде талдау арқылы қазіргі қазақ прозасындағы тарихи оқиғалардың көркем репрезентациясы ұрпақ байланысында әрі гендерлік сипатта жаңа интерпретациялық қырларын айқындауда маңызды.

Зерттеу әдісі мен материалдары

Зерттеудің материалы ретінде қазіргі қазақ прозасында айрықша орны бар А. Кемелбаеваның шығармалары құрайды. Жазушының әр жылдары жарық көрген прозалық мәтіндері протезді жад, тарихи жарақат, өмірлік тәжірибе мәселелерін көркемдік сипатында бейнеленуімен ерекшеленеді. Осыған сәйкес зерттеу барысында жазушының «Тұлпарбасқан», «Снайпер» әңгімелері, «Әулиебұлақ», «Әуе шарларына қонған көбелек» повестері, «Мұнара» романы протезді жад репрезентациясы ретінде негізгі талдау нысанына алынды. Зерттеу корпусы ретінде іріктеу тақырыптық, идеялық, поэтикалық тұтастығымен, сонымен бірге протезді жадты анықтауға мүмкіндік беретін көркемдік құрылымдарының болуымен таңдап алынды.

Зерттеуде көркем мәтінді герменевтикалық талдау әдісі қолданылып, авторлық интерпретация, кейіпкер санасы, символдық-мазмұндық құрылымдар мен поэтикалық ерекшеліктері мағыналық тұрғыда анықталды. Сонымен бірге нарратологиялық талдау әдісімен баяндау типтері, субъективтілік, эмоциялық және символдық ұстанымдардың көріністері, оның ерекшеліктері айқындалды. Когнитивтік әдеби талдау кейіпкер санасындағы рецепциясы протезді жад процестерінің психологиялық және мағыналық деңгейлерін талдауға мүмкіндік береді. Осылайша мақалада зерттеу әдістері А. Кемелбаева прозасындағы, идеялық-көркемдік жүйесіндегі протезді жад феноменін кешенді түрде талдап, пайымдауға бағытталды. Зерттеу әдіснамалық тұрғыда бірнеше ғылымдар тоғысында анықталып, әдебиеттану, мәдениеттану, психология салаларының ғылыми тәсілдеріне сүйенеді.

Зерттеудің теориялық негізі ретінде мәдени жад теориясы, постжады тұжырымдамасы, протезді жад концепциясы қолданыс тапты. Жад феномені ХХ ғасырдың екінші жартысында гуманитарлық ғылымда дербес зерттеу нысанына айналды. М. Хальювакс «мәдени жад» терминін жадтың тек жеке сана құбылысы емес, әлеуметтік контексте мәдени тәжірибелердің жиынтығы деп анықтайды [1]. Бұндай бағыт Я. Ассман зерттеу еңбектерінде жалғастық тауып, мәдени жадтың символдық мәні айқындалады [2]. Америкалық зерттеуші М. Хирш «постжады» ұғымын енгізіп, оны Холокостты тікелей бастан өткермеген, бірақ ата-аналарының травмалық тәжірибесі арқылы тарихи жадты қабылдаған кейінгі ұрпақтың қатынасын сипаттау үшін қолданады. Бұндай тәжірибе балалық шақтағы әңгімелер, бейнелер арқылы беріліп, осылайша оқиғалар жөніндегі естеліктер өздерінің жеке бастарынан өткен өмірлік тәжірибесіндей әсер қалдырады [3; 107]. А. Эрл көркем мәтінді мәдени жадыны тасымалдайтын символдық орта деп анықтайды [4]. Жад теориясының жаңа сипаты Э. Ландсбергтің ғылыми айналымға енгізген «протезді жад» концепциясымен байланысты [5]. Аталған термин бастан кешірілмеген тарихи немесе мәдени тәжірибенің нарративтер арқылы жеке сананың жадында бейнеленуін сипаттайды. Басқаша айтқанда, жеке тұлғаның өзі тікелей бетпе-бет келмеген әрі қатысы жоқ жағдайлар туралы жады, алайда соған қарамастан ол оларға қатысты белгілі бір эмоциялық күйді (ең алдымен «эмпатия» сезімін) бастан кешіреді [6; 82]. Аталған концепция посткеңестік кеңістікте ұлттық бірегейлік, ұлттық болмыс сынды ұғымдарды түсіндіруде негізгі

әдіснамалық теория саналады. Анығырақ тоқталатын болсақ, Э. Ландсберг енгізген ұғым жеке тұлғаның тәжірибесінің бір бөлігіне айналған, бірақ оқиғалармен тікелей байланыс арқылы емес, медиалық репрезентациялар негізінде қалыптасқан жад түрін сипаттайды. Осы тұрғыдан алғанда, көркем прозада автордың жеке тәжірибесіне жатпайтын тарихи оқиғалардың бейнеленуі жад категориясын теориялық тұрғыдан жаңаша пайымдауға мүмкіндік береді. «Протез» ретінде толықтыру, яғни мұндай жад «уақыттық алшақтықты» еңсеріп, адамның жеке өткен өмірінде болмаған тарихи образдар арқылы оның жеке тұлғалық бірегейлігін толықтыратын «протез» қызметін атқарады. Жарақат теориясын қарастырған зерттеуші А.Т. Мустояпова әдебиеттің ұжымдық жарақатты тану, тарихи бағасын символдар арқылы бейнелеу және тарихи әділеттілікті пайымдау кеңістігі екенін айтады [7; 90]. Жарақат теориясы отаршылдық саясатқа қатысты оқиғалардың жеке тұлға мен қоғам санасында қалдырған ізін түсінуге мүмкіндік береді. Осы тұрғыда зерттеуіміздің өзегі қазақ халқының бастан өткерген оқиғаларының қайта пайымдалуын көрсетеді.

Тәуелсіздік алғаннан бастап қазақ әдебиетінде ұлттық ментальдық, ұлттық болмыстың зерттелуі қарқынды түрде жүрді. Оған дейінгі кеңестік әдебиетте ұлттық әдебиет мәселесі идеологиялық қысымға ұшырады [8]. Қазақ әдебиеттануында тарихи жад, тарихи жарақат, ұлттық болмыс мәселелері А. Ісімақова [9], Г. Балтабаева [10] зерттеулерінде қарастырылып, айрықша маңызға ие. Осылайша «протезді жад» концепциясы, яки феномені қазақ прозасындағы көркем репрезентациясы арнайы ғылыми талдау нысаны ретінде жүйелі зерттелмеді. Осы орайда А. Кемелбаева шығармашылығын негізге ала отырып, ондағы мифопоэтикалық құрылым, гендерлік таным мәдени жад, протезді жад ұғымдарын терең түсінуге, талдауға мүмкіндік беретінін көреміз. Осыған сәйкес А. Кемелбаева прозасындағы протезді жад талдау нарративтер, символдық суреттеулер, ұлттық болмыс көріністерін айқындаумен жүзеге асты.

Нәтиже және талқылануы

Кейінгі әдебиеттанудағы зерттеулердегі ұлттық таным, ұлттық болмыс тақырыптары жаһандық дәуірде аса маңызға ие екенін көрсетеді. Мәселен: «Ұлттық құндылықтарымызға желісін үзбей, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан ұлттық санамыздың формасы, әлеуметтік жады ретінде қарасақ біз ұтамыз» [11; 371], – деген пікір ұлттық әдебиеттанудағы зерттеулердің бағытын айқындай түседі. Қазақ жазушылары ұлт жадын мифологиялық сюжеттер, танымдық үлгілер арқылы қайта жаңғыртуда [12; 111]. А. Кемелбаева прозасындағы мифопоэтика фольклорлық санамен ұласып, тұтасып кеткенін көреміз. Осы ретте жазушы халықтық танымды көркем прозада суреттеп, ұлттық болмысты өмірлік тәжірибемен байланыстырады. Автордың өзінің өмірлік тәжірибесі, жалпы шығармасының өзегі болар оқиғалар легі асқан шеберлікті көрсетеді. Осы ретте әдебиеттанушы А. Дәлелбекқызының мына пікірін маңызды санаймыз: «Қаламгер зерттеп, жинақтаған құбылыстың ауқымы неғұрлым кең болса, оның көркемдік құрылымы күрделеніп, автордың идеясы мен ұстанымы айқын көрініс табады» [13; 143]. Зерттеуші Ұ. Сәменқызы А. Кемелбаеваның шығармашылық тұлғасын тосын сюжетпен, тың ізденіспен, әсіресе магиялық және шежірелік-отбасылық проза үлгілерін жасауымен айқындайды [14; 24]. А. Кемелбаеваның авторлық интерпретациясы қоғамдық, әлеуметтік контексте маңызға ие екенін атап өттік: «Кейіпкердің дүниетанымы арқылы автордың көзқарасы мен ұстанымы айқындалып, шығарма сюжетінде көтерілген философиялық мәселелер қазақ қоғамындағы өзекті проблемалардың шешімін іздеуге жол ашады. Көркем шығарманың тақырыбы мен түпкі қорытындысы тек тарихи контекстпен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және қоғамдық өзгерістермен тығыз байланысты қалыптасады» [15; 146]. Зерттеуші Е. Қаныкей А. Кемелбаева шығармашылығындағы әулет тарихын талдай келе, өмірбаян сипатындағы көркем прозаның үлгісі екенін айтады [16; 624]. Ендігі кезекте А. Кемелбаева прозасындағы протезді жад көріністеріне назар аударсақ.

«Мұнара» романы — А. Кемелбаева шығармашылығындағы орны биік жалғыз көлемді шығармасы. Екі бөлімнен тұратын шығарманың екінші бөлімінде бүкіл туындысында жиі кездесетін кейіпкерлер жайы баян етіледі. «...Өз атам Кемелбай, Насырханның үлкен баласы, ол 1937 жылдың репрессиясына тұтылып, халық жауы деп итжеккенге айдалып кетіп, Магадандағы су түрмесінде жастай өлген» [17; 99], – дегенде баяндалатын Насырхан образы «Снайпер» әңгімесінде сомдалған. Романдағы: «...Аңшы бейнесін ойдан шығармадым. Ол менің шешемнің атасы — Әбдіхамит деген кісі. Шешем атам аңға шыққанда, атам сөйткенде деп бала кезден құлағымызға құйып, жырдай қылып, көп айта бергендіктен жазбауыма мүмкін болмай қалды. Оразхан — туған нағашы атам, Кенжеғаным — туған нағашы апам. Анам Тоқташтың әке-шешесі осы екеуі. Олардың аттарын

өзгерткім келеді, қаз-қалпында алдым. Бөтен бір есімді ойдан алғаннан не шығады, өйтіп сандалудың қажеті қанша. Ата-баба десе көз алдыма осы екеуі бірінші келеді» [17; 100], – деген үзіндіде аталатын кейіпкерлер автордың «Тұлпарбасқан», «Әулиебұлақ», «Әуе шарларына қонған көбелек» шығармаларында кездеседі. Осылайша «Мұнара» романында автордың кейіпкерлер жүйесі шындыққа негізделгенін көреміз. Осы ретте протез жадтың көрінісі автор туындыларында анасы Токтанның (Токташ) естеліктеріне сүйенгенін айқындаймыз. «Мұнара», «Әулиебұлақ», «Тұлпарбасқан» туындыларында Әбдіхамит пен Нұржанның әмеңгерлікпен үйленуі әулет шежіресін танытып қоймай, автордың өзі көрмесе де, бала күнінде естіген естеліктерінің жиынтығын көрсетеді. Бұл ретте автор әмеңгерлік салтын қазақтың тұрмысынан ажырағысыз салт деп көрсеткенімен бірге протезді жад көрінісін беріп отыр.

А. Кемелбаева шығармашылығында ұлттық құндылықтар шоғыры салт пен дәстүр, әдет пен ғұрып, наным мен сенім аясында берілген. Дегенмен Әбдіхамит, Токтан, Биғайша, Түсіпхан, Насырхан кейіпкерлері арқылы автор өзі кішкентай күнінде естіген, алайда өз басынан өтпеген оқиғалардың легін баяндайды. Мәселен Түсіпхан образы автордың «Көкқия», «Тұлпарбасқан», «Әулиебұлақ», «Мұнара» шығармаларында кездесіп, әулеттегі әрбір жанның маңызды екенін көрсетеді. Аталған шығармаларда Түсіпхан Ұлы Отан соғысынан аман-есен оралып, Мәскеуде оқып жүргенінде ауылына келіп, қапелімде қаза тапқаны баяндалады. Осы тұста автор әулеттегі қыршын кеткен жандардың тағдырын көркемдік-танымдық жинақтау арқылы бейнелеп, Түсіпхан образы негізінде типологиялық әрі символдық мәні терең жиынтық образды қалыптастырады.

«Снайпер» әңгімесінде өрімдей жастардың соғысқа алынған жайы сөз болады. Ондағы басты кейіпкер Насырхан қарт пен немересі Төлеуғали. «Мұнара» романында аталып өткендей, Насырхан — автордың үлкен атасы (өз атасының әкесі). Әңгімеде аңшылық жайы, сонымен бірге Төлеуғалидың бала күнінен бастап соғысқа алынған шағына дейін хроника түрінде берілген. Десе де әңгімедегі тарихи контекст ашаршылық жайынан басталып, екінші дүниежүзілік соғысқа ұласады. Әңгіме соңында: «P.S. 1945 жылы қыста Насырханның 17 жасар кенжесі, ұлдардан аман қалған жалғыз тұяғы Ақылбайды соғысқа әкеткен. Әкесі сонда «Құдай-ау, бұл кімді өлтіріп қарқ қылады?» деп сакалына жас тамып жылады. Құдай оңдап, ұзамай соғыс аяқталған. Кіші ұл елге аман оралып, Тау-кен политехнологиялық институтына оқуға түсті» [18; 147], – деп өзі естіген жағдайды баян етеді. «Тұлпарбасқан» әңгімесінде барлық оқиғалар, ауыл тірлігі Биғайшаның атынан баяндалады. 1956 жылдағы жаз мезгілін сипаттап, он үш жасар баланың танымымен, мектеп кезіндегі естеліктері беріледі. Әңгімеде әулет шежіресі былай берілген: «...Ел Биғайшаның әкесін Тарбақтың Оразханы дейді. Әмеңгерлік салт жатқа ұрпақ бермейтін әр қазақты қия бастырсын ба, әкесі атасының немере інісі әрі баласы. Азан шақырып қойған есімі Әбдіхамит болғанымен, жеңгелері қарғадайынан Тарбақ атаған, әулеттің үлкені осы кісі, бала-шаға тегіс атам деп сөйлейді. Атасының алдынан ешкім қия баспайды, малды өзі жұмсап, шаруаны өзі билейді» [18; 95], – деп бала күнінен жатталған шежіре жайын баяндайды. Дегенмен әңгімедегі маңызды тұс — автор бала күнінен естіген әмеңгерлік, табу, ру шежіресі тақырыптары мен Құндызды аймағын жатқа білуі. Бұл ретте әңгімедегі оқиғалар естелік түрінде емес, кейіпкер дүниетанымы арқылы авторлық интерпретацияны көреміз. Кейіпкер арқылы, оның дүниетанымы негізінде фрагмент түрінде берілген символдық мәнге ие көріністер суреттеледі. Бұл ретте автор өткен оқиғаларды дәлдікпен көрсетуді емес, эмоционалдық, психологиялық әсерлер арқылы жеткізуді мақсат еткенін көреміз. Өз кезегінде бұндай суреттеулердің протезді жадтың көркемдік моделін айқындай түседі.

Автор шығармаларында әйел кейіпкерлер жүйесі арқылы гендерлік таным, яки әйелдік сана көрініс табады. Жазушы туындыларында протезді жад әйел кейіпкерлердің тағдырымен байланысты. Нұржан, Кенжеғаным, Биғайша, Токтан кейіпкерлері ұлт жадын сақтап, өмірлік тәжірибені тасымалдап тұрғанын көреміз. Протезді жад бөгде тәжірибені авторлық интерпретация аясында өзінікіне айналдырып, ұлт тарихын нанымды суреттейді. Енді бір жағынан Нұржан мен Кенжеғаным образдары аталған шығармаларында қазақ әйелінің бүтін болмысын айқындай түседі. Бұл образдар арқылы отбасының, тұтастай әулеттің тұтастығын ойлайтын қазақтың дана әйелінің бейнесі сомдалған. Мәселен Нұржанның өз жарынан айырылып, әмеңгерлікпен Әбдіхамитке қосылуы әулет тұтастығын әрі жары Бодауханнан қалған балаларын жетімсіретпеудің амалы еді. «Әулиебұлақ» повесінде былай деп берілген: «...Баймұрыннан Байділдә мен Жанділде туған, шешесі Жанқат. Байділдәнің әйелі Салтанат анадан бес ұл, бір қыз: Мұсағали, Төлеухан, Бодаухан, Мұхамеджан, Ғаббас пен Зура. Төлеуханнан екі бала — Тәуекел мен Әбдіхамит, шешелері Күлімхан. Байділдәнің ортаншы ұлы Бодаухан 27 жасында қайтыс болғанда артында жалғыз ұл Оразхан екі жаста қалды. Қазақтың ескі заңы

бойынша, аға өлсе, ініге жеңге мұра» [18; 344]. Өз кезегінде Кенжеғаным соғыста қаза тапқан ағайындас Малғаждардың баласын бауырына басып, енесі Нұржанның үлкейгенде көрген баласы Құсманды құшағына басуы әйелдік кеңдікті, әулет арасындағы сыйластықты ойлаған қамқорлығы көрінеді. Екі әйел (Нұржан мен Кенжеғаным кейіпкерлері) әулет тұтастығында, берекесін сақтауда маңызды рөл атқарады.

«Әуе шарларына қонған көбелек» повесіндегі протезді жадтың көркем репрезентациясы басқа шығармаларға қарағанда бөлек. Бұл туындысында басты кейіпкер Айжан Тоқтанның дәл өзі тәрізді суреттеледі, яки автор өзін Тоқтанның орнында сомдайды. Шығармадан үзінді келтірсек: «...Шамасы жасым сегіздердегі кезім, әкемнің інісі Құсман түйдей жасты, екеуіміз кішкентайымыздан жұбымыз жазылмай өстік, ойыншыққа таласып, кейде төбелесіп, өкпелесіп қалатын өзге балалардай емес, өте тату едік» [18; 282], – дейді. Ал «Әулиебұлақ» повесінде Құндыздыны мекен ететін Наз ата әулетінің жайын баяндай келе Құсман бейнесі жаңа қырынан ашылады. Әсіресе оның Тоқтанмен егіздей тете өскені повестің негізгі сюжеттік желісін құрайды. Повесте былай аяқталады: «...Тоқтан бірге өскен бауыры Құсманды ұмытпай өле-өлгенше айта беретін. Тоқтан қайтыс боларында баласына: «Мені Құсманның қасына қойыңдар», – деп өсиет айтты. Бала кезінде Тоқтанның кіші қызына Құсман өлмеген тірі адам сияқты сезілетін» [18; 387], – дегенде кіші қызы автордың өзі болса керек. Берілген үзінділер өткеннің естелігін беретін фрагменттер емес, автордың өз анасынан естіген естеліктерін өзінің өмірлік тәжірибесі ретінде суреттеу көрінеді.

Зерттеуші И. Тан жад философиясын негізге алып, көркем мәтіннің тарихи жадыны трансформациялаудағы қызметін ерекше атап өтеді [19]. Бұл ретте қаламгерлер шығармаларында тарихи тақырыптың да маңызы зор. Зерттеуші Қ. Жанұзакова орта, көп көлемді туындыларды мәңгілік және тарихи тақырыптар деп ажыратады [20]. Осы ретте А. Кемелбаева шығармаларында ХХ ғасыр басындағы тарихи оқиғалардың, әсіресе ашаршылық, репрессия жылдары айқын берілген. Бұндай оқиғалар көп ретте қаламгердің өзінің тәжірибесі емес, өз анасынан естіген естілікке құрылғанымен ерекшеленеді. Әдебиеттанушы Ш. Елеукенов тәуелсіздік кезеңінде жазылған повестердің көркемдік-эстетикалық, жаңаша ізденістерді қалыптастырғанын айтады [21]. Мәселен «Әулиебұлақ» повесіндегі мына үзінділер қаламгердің өз басынан өткермесе де, дәлелді әрі нақты жеткізеді: «...Ашаршылық жылдары аңшылықпен, тығып сақтаған азын-аулақ астықпен күнелткен Әбдіхамит-Тарбақ әулеті туған жерден қозғалмай отырды» [18; 353], «...Соғыс кезі, ас тапшы. Бір уыс бидайды қазанға қуырады. Ел соны талшық қылады» [18; 353], – дегеннен протезді жадтың айқын көрінісін бағамдаймыз. Бір немесе бірнеше оқиғаны қатар дәуірімен сипаттауда повесть жанрының ерекшелігі айқын [22]. Дегенмен шығармада баяндалатын оқиғалар автордың өз көзімен көргенін емес, естіген әңгімелерін қорыта пайымдауымен әрі авторлық интерпретациямен жүзеге асып отыр. Зерттеуші С. Мубаракова жазушы шығармашылығындағы ұлттық болмыс, тарихи сана, жынысаралық теңдік мәселелерін көркемдік тұрғыда зерделейтінін атап өтіп, қазақ әйелінің болмысын, рөлін жан-жақты ашып көрсеткенін айтады [23]. А. Кемелбаеваның барлық шығармаларын талдағанда ең бірінші даналықтың көрінісі ретінде Әбдіхамиттің образы келеді. Әке ретінде Оразханға шексіз қамқорлық танытып, немерелері Тоқтан, Құсман, Биғайша, Жеңісқазы сынды немерелерін қадірлеуі, одан бөлек адамдық ұстанымы жоғары дәрежеде сомдалған. «Мұнара» романында: «...Тарбақ — ұзын бойлы, ақ сары дөңгелек жүзді, қыр мұрынды, келбетті кісі. Шоқша сақалына аздап ақ кірген, жаз басынан тақиясы түспейді, қыс тақияны тымақтың ішінен қабаттап киеді. Оның үйірлеп жылқы айдаған қыр шонжарларынан, текті атадан шыққанын бітім-тұлғасы ерекше танытып қояды. Тарбақ — заты ақ жүрек, қайырымды, бірақ бетін бар, жүзін бар деп жасқанбайтын тік мінез, тәуекелшіл адам. Мейірбандығы мен мәрттігі тосыннан лық еткізетін жомарт пейілінен көрінеді» [18; 115], – деген суреттеулер айқын дәлел бола алады. Тарбақтың әдеби портреті [24] жазушы А. Кемелбаеваның авторлық интерпретациясын айқындай түседі. Себебі аталған образдың сомдалуы, әдеби портреті еркіндікпен, азаттықпен астасып жатыр. Тарбақ образы арқылы көрінетін еркіндік тақырыбы авторлық интерпретацияның көрінісі ретінде анықталады. Зерттеуші Л. Абдуллина әйелдер прозасындағы авторлық интерпретацияға жазушы әйелдің тұлғасы, қолжазбасының психологиялық суреті, портреттік стилі әсер етеді деген ұстанымды ұсынады [25]. Осылайша автор А. Кемелбаева өз шығармаларында өзі көрмеген, басынан өткермеген өмірлік тәжірибені сіңіріп, протезді жад арқылы асқан шеберлікпен жеткізеді.

Қорытынды

Қорытындылай келгенде, қазіргі қазақ прозасын протезді жад теориясы тұрғысында пайымдау ұлттық әдебиеттегі тарихи сана, ұжымдық жадының репрезентациясын түсінуге мүмкіндік береді. Аталған тұрғыда А. Кемелбаева шығармашылығы өзінің тұлғалық, өмірлік тәжірибесін көркемдік деңгейде бейнелеуімен ерекшеленеді. Жазушы прозасында жад тек өткеннің көрінісі емес, эмоционалды, экзистенциалды кеңістіктегі феномен ретінде көрініс табады.

Айгүл Кемелбаева — ХХІ ғасырдағы қазақ прозасының жаңа қарқында, жаңа тенденцияда дамуына үлесін қосып жүрген қаламгер. Қазіргі жаһандық дамуда ұлттық болмыстың сақталу тақырыбы — әр прозалық шығармасының өзегі. Өзі бала кезінен естіген естеліктерін авторлық интерпретациямен нанымды суреттеуі жаңа зерттеу тақырыбын, яғни «протезді жад» ұғымында береді. Тұтас шығармашылық кеңістігі өз анасынан естіген нағашыларының шежіресімен байланысты. Әбдіхамит пен Нұржан, Оразхан мен Кенжеғаным образдары тұтас әулеттің тұтастығы мен беріктігін сақтап, адамгершілігі мен мәрттігімен ұрпақтарына үлгі бола білген тұлғаларды танытады.

Зерттеу барысында «протезді жад» ұғымы қазіргі әдеби процесті түсіндірудегі маңызды теориялық түсініктерді қамтиды. Аталған ұғым әдеби мәтіндегі тұлғаның өз жеке тәжірибесіне негізделмеген, оның орнына санасына сіңген тәжірибені сипаттайды. Мұндай жад түрі посткеңестік қоғам жағдайында өткен тарихи тәжірибенің кейінгі ұрпақ санасында мәдени және символдық репрезентациялар арқылы қайта конструкциялануына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Halbwachs M. On Collective Memory / M. Halbwachs. — Chicago: University of Chicago Press, 1992. — 254 p.
- 2 Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination / J. Assmann. — Cambridge: Cambridge University Press, 2011. — 318 p.
- 3 Hirsch M. The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust / M. Hirsch. — New York: Columbia University Press, 2012. — 320 p.
- 4 Erll A. Memory in Culture / A. Erll. — London: Palgrave Macmillan, 2011. — 209 p.
- 5 Landsberg A. Prosthetic Memory: The Transformation of American Remembrance in the Age of Mass Culture / A. Landsberg. — New York: Columbia University Press, 2004. — 224 p.
- 6 Сыров В.Н. Новые тенденции в исследованиях памяти: симптом чего? / В.Н. Сыров, Е.В. Агафонова // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. — № 67. — 2022. — С. 80–95. <https://doi.org/10.17223/1998863X/67/8>
- 7 Мустояпова А.Т. Теория травмы и нарратив / А.Т. Мустояпова // Вестник Карагандинского университета. Серия филология. — 2021. — № 2. — С. 81–92. <https://doi.org/10.31489/2021ph2/81-92>
- 8 Абдикадинова А.Ж. Әлібек Асқаровтың «Бір күн, бір түн» романының этнопоэтикалық сипаты / А.Ж. Абдикадинова // Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы. — 2023. — № 1. — Б. 95–101. <https://doi.org/10.31489/2023ph1/95-101>
- 9 Ісімақова А.С. Тәуелсіздік кезеңіндегі әдебиеттану: монография / А.С. Ісімақова. — Алматы: Каратау КБ, 2016. — 384 б.
- 10 Балтабаева Г.С. Тәуелсіздік кезіндегі қазақ прозасының көркемдік әлемі / Г.С. Балтабаева. — Алматы: Каратау КБ, 2016. — 288 б.
- 11 Нурлыбаева А.М. Әбіш Кекілбаевтың «Бір шоқ жиде» повесіндегі ұлттық мұрат / А.М. Нурлыбаева, С. Асылбекулы, Л. Хамимульдинова // Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ хабаршысы. Филология сериясы. — № 1. — 2023. — Б. 368–381. <https://doi.org/10.48371/PHILS.2023.55.42.025>
- 12 Мауленов А.А. А. Алтайдың «Туажат» романындағы неомифологиялық мотивтердің архетиптік нышандары / А.А. Мауленов, А.И. Мамыров // БҚИТУ Хабаршысы. — № 3. — 2024. — Б. 110–122. <https://doi.org/10.62724/202430204>
- 13 Дәлелбекқызы А. Тарихи прозадағы уақыт пен кеңістік интеграциясы / А. Дәлелбекқызы // ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. — № 1. — 2023. — Б. 134–146. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2023.v189.i1.ph14>
- 14 Сәменқызы Ұ. Жазушы А. Кемелбаева әңгімелеріндегі тұлға концепциясы / Ұ. Сәменқызы, Р. Тұрысбек // Dylaty University хабаршысы. — № 3. — 2024. — Б. 22–34. <https://doi.org/10.55956/VLYJ9401>
- 15 Абдуллина А.Б. А. Кемелбаева шығармаларындағы халықтық таным ұлттық код ретінде / А.Б. Абдуллина // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. — № 1. — 2024. — Б. 140–149. <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2024-146-1-140-149>
- 16 ХХІ ғасырдағы қазақ әдебиеті (2001–2011 жж.): ұжымдық монография. — Алматы: Арда, 2011. — 640 б.
- 17 Кемелбаева А. Мұнара / А. Кемелбаева. — Астана: Фолиант, 2023. — 384 б.
- 18 Кемелбаева А. Таңдамалы: әңгімелер, повестер / А. Кемелбаева. — Астана: Фолиант, 2024. — 392 б.

- 19 Tan I. Prosthetic Memory and Textual Inheritance: Reading Nicole Krauss's *The History of Love* with Bernard Stiegler / I. Tan // ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews. — No. 38(3). — 2025. — P. 476–479. <https://doi.org/10.1080/0895769X.2024.2398595>
- 20 Жанұзакова Қ.Т. Әдебиеттануға кіріспе / Қ.Т. Жанұзакова. — Алматы: «Мерей» баспасы, 2015. — 277 б.
- 21 Елеуменов Ш. Повестер, хикаяттар / Ш. Елеуменов // Қазақ әдебиетінің тарихы. Он томдық. — Алматы: ҚАЗАҚПАРАТ, 2006. — 10-том. — 582 б.
- 22 Орда Г. Қазақ повестеріндегі мазмұндық, түрлік ізденістер / Г. Орда, Э. Мансурова // Keruen. — № 2. — 2024. — Б. 73–86. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.2-05>
- 23 Мубаракова С. Қоғамдық стереотиптер мен теңсіздік мәселесі (Ш. Бейсенова, Р. Мұқанова, А. Кемелбаева, М. Омарова шығармалары желісінде) / С. Мубаракова // Ш. Уәлиханов ат. Көкшетау университетінің хабаршысы. Филология сериясы. — № 3. — 2025. — Б. 273–286. <https://doi.org/10.59102/kufil/2025/iss3pp273-286>
- 24 Базылова Б. Авторская концепция характера в литературном портрете / Б. Базылова // Вестник КазНУ. Серия филологическая. — 2013. — № 4. — С. 83–89
- 25 Абдуллина Л.И. Проблема автора и авторской позиции в «женской прозе» (на материале русской повести 1830–1840-х годов): автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Л.И. Абдуллина. — Алматы, 1997. — 24 с.

А.Б. Абдуллина

Категория протезной памяти в произведениях Айгуль Кемелбаевой

В статье рассматривается феномен протезной памяти в творчестве выдающейся писательницы современной казахской прозы А. Кемельбаевой. Актуальность исследования обусловлена анализом тенденций развития современной казахской прозы в контексте гуманитарных теорий о «памяти». Если в предыдущих исследованиях интерпретация автора рассматривалась через призму его позиции и личности, то в данной работе анализ проводится в непосредственной связи с психологическим и культурологическим понятием «протезная память». В результате проведенного исследования анализируются теоретические подходы к термину «протезная память», исследуется творческое пространство А. Кемельбаевой, формулируются основная роль и функции протезной памяти. Установлено, что в произведениях А. Кемельбаевой протезная память определяет исторический контекст через систему персонажей. Таким образом, автор, не будучи прямым свидетелем исторических событий, передает культурную значимость эпохи под влиянием дошедших через поколения воспоминаний и нарративов. Культурный нарратив и литературный портрет в произведениях А. Кемельбаевой выступают как художественная репрезентация протезной памяти. В казахской прозе периода независимости творческий мир А. Кемельбаевой занимает особое место. В каждом её произведении народное познание и национальное бытие мастерски описываются в рамках авторской интерпретации. Автор обогащает тематико-содержательное русло современной казахской прозы, воплощая систему персонажей и исторический контекст на основе собственных механизмов памяти. В частности, анализ прозы А. Кемельбаевой через призму концепции «памяти» способствует формированию инновационных подходов в современном казахском литературоведении. Это обусловлено тем, что автор опирается на чужие воспоминания для передачи событий, которые она не переживала лично, сохраняя при этом национальный колорит. Особенно ярко образ автора раскрывается через систему персонажей в романе «Мунара» (Башня). Таким образом, в прозаических произведениях А. Кемельбаевой протезная память — это не туманные воспоминания о прошлом, а проявление исторического опыта, переданного через авторскую интерпретацию. Понятие протезной памяти имеет огромное значение как значимое художественное явление при рассмотрении творчества А. Кемельбаевой. Детальный анализ и всестороннее изучение термина «протезная память» свидетельствуют о развитии национальной литературы в новом русле. В данном исследовании проза А. Кемельбаевой рассматривается как художественная репрезентация протезной памяти. В поэтике А. Кемельбаевой исторические темы реализуются в рамках протезной памяти, а её функция как культурного синтеза проявляется в художественном пространстве. В ходе исследования с помощью герменевтического, нарратологического и когнитивного методов литературоведческого анализа были изучены художественная структура и репрезентация протезной памяти. Центральное место в работе занимает понимание протезной памяти как культурного и нарративного явления. Результаты статьи позволяют осмыслить феномен протезной памяти в казахской прозе в новом теоретическом аспекте.

Ключевые слова: память, протезная память, авторская интерпретация, рецепция, поэтика, современная казахская проза, исторический контекст, историческое сознание, национальная идентичность.

A.B. Abdullina

The Category of Prosthetic Memory in the Works of Aigul Kemelbayeva

This article explores the phenomenon of prosthetic memory in the works of A. Kemelbayeva, a prominent figure in contemporary Kazakh prose. The relevance of the study lies in analyzing the developmental trends of modern Kazakh literature through the prism of humanitarian theories regarding «memory.» While previous scholarship primarily focused on the author's interpretation in relation to her persona and stance, this research provides an analysis directly linked to the concept of «prosthetic memory»—a term situated at the intersection of psychology and cultural studies. As a result of the study, the author's theoretical framework regarding prosthetic memory is examined, A. Kemelbayeva's creative space is analyzed, and the fundamental roles and functions of prosthetic memory are synthesized. The findings indicate that prosthetic memory defines the historical context through the system of characters in her works. Consequently, even without witnessing historical events firsthand, the author conveys the cultural significance of an era influenced by ancestral memories passed down through generations. The cultural narrative and literary portraiture in A. Kemelbayeva's works serve as an artistic representation of prosthetic memory. In the Kazakh prose of the independence era, the creative world of A. Kemelbayeva possesses a distinct uniqueness. In each of her works, folk perception and national identity are masterfully depicted within the framework of authorial interpretation. By constructing the system of characters and the historical context through the prism of memory, the author enriches the thematic and substantive scope of contemporary Kazakh prose. Specifically, analyzing A. Kemelbayeva's prose based on the concept of «memory» contributes to the formation of innovative scholarly inquiries in modern Kazakh literary criticism. This is because the author relies on the memories of others to convey events she did not personally experience, imbuing them with profound national color. The system of characters in the novel «Munara» (The Tower) particularly reveals the author's artistic persona. Thus, in A. Kemelbayeva's prose, prosthetic memory is not merely a blurred recollection of the past, but a manifestation of historical experience mediated through authorial interpretation. The concept of prosthetic memory is of paramount importance as a significant artistic phenomenon in the study of A. Kemelbayeva's work. The comprehensive analysis of the term «prosthetic memory» reflects the development of national literature in a new direction. In this study, A. Kemelbayeva's prose is examined as an artistic representation of prosthetic memory. In A. Kemelbayeva's poetics, historical themes are manifested within the framework of prosthetic memory, where its function as a cultural synthesis is reflected in the artistic space. Utilizing hermeneutic, narratological, and cognitive methods of literary analysis, the study scrutinizes the artistic structure and representation of prosthetic memory. The core of this research is the recognition of prosthetic memory as both a cultural and narrative phenomenon. The results of the article provide a new theoretical perspective for evaluating and interpreting the phenomenon of prosthetic memory in Kazakh prose.

Keywords: memory, prosthetic memory, authorial interpretation, reception, poetics, contemporary Kazakh prose, historical context, historical consciousness, national identity.

References

- 1 Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- 2 Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 3 Hirsch, M. (2012). *The generation of postmemory: Writing and visual culture after the Holocaust*. New York: Columbia University Press.
- 4 Erll, A. (2011). *Memory in culture*. London: Palgrave Macmillan.
- 5 Landsberg, A. (2004). *Prosthetic memory: The transformation of American remembrance in the age of mass culture*. New York: Columbia University Press.
- 6 Syrov, V.N., & Agafonova, E.V. (2022). Novye tendentsii v issledovaniakh pamiati: simptom chego? [New trends in memory studies: A symptom of what?]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofii. Sotsiologii. Politologiiia — Tomsk State University Bulletin. Philosophy. Sociology. Political Science*, 67, 80–95. <https://doi.org/10.17223/1998863X/67/8> [in Russian].
- 7 Mustoyapova, A.T. (2021). Teoriia travmy i narrativ [Trauma theory and narrative]. *Vestnik Karagandinskogo universiteta. Seriya filologiya — Bulletin of Karaganda University. Philology Series*, 2, 81–92. <https://doi.org/10.31489/2021ph2/81-92> [in Russian].
- 8 Abdikadirova, A.Zh. (2023). Alibek Asqarovtyng «Bir kun, bir tun» romanynyng etnopoetikalyq sipaty [Ethnopoetic features of Alibek Askarov's novel «Bir kun, bir tun»]. *Qaraqandy universitetining khabarshysy. Filologiya seriyasy — Bulletin of Karaganda University. Philology Series*, 1, 95–101. <https://doi.org/10.31489/2023ph1/95-101> [in Kazakh].
- 9 Isimakova, A.S. (2016). *Tauelsizdik kezenindegi adebiattanu* [Literary studies in the independence period]. Almaty: Karatau KB [in Kazakh].
- 10 Baltabayeva, G.S. (2016). *Tauelsizdik kezenindegi qazaq prozasynyn korkemdik alemi* [The artistic world of Kazakh prose in the independence period]. Almaty: Karatau KB [in Kazakh].

- 11 Nurlybayeva, A.M., Asylbekuly, S., & Khamimuldinova, L. (2023). Abish Kekilbaevtyng «Bir shoq zhide» povestindegi ulttyq murat [National Ideal in Abish Kekilbaev's Novella "Bir Shoq Zhide"]. *Abylai Khan atyndagy Qazaq Khalyqaralyq qatynastar zhane Alem Tilderi Universitetinin khabarshysy. Filologiya seriiasy — Bulletin of Ablai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages. Philology Series*, 1, 368–381. <https://doi.org/10.48371/PHILS.2023.55.42.025> [in Kazakh].
- 12 Maulenov, A.A., & Mamyrov, A.I. (2024). A. Altaidyn «Tuazhat» romanyndagy neomifologialyq motivterdin arkhetiptyk nyshandary [Archetypal features of neo-mythological motifs in A. Altay's novel Tuazhat]. *Batys Qazaqstan innovatsionalyq tekhnologiyalyq universitetining khabarshysy — Bulletin of West Kazakhstan Innovative and Technological University*, (3), 110–122. <https://doi.org/10.62724/202430204> [in Kazakh].
- 13 Dalelbekkyzy, A. (2023). Tarikhi prozadagy uaqyt pen kenistik integratsiiasy [Integration of time and space in historical prose]. *Qazaq Ulttyq Universitetinin Khabarshysy. Filologiya seriiasy — Bulletin of the Kazakh University. Philology Series*, (1), 134–146. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2023.v189.i1.ph14> [in Kazakh].
- 14 Samenkyzy, U., & Turysbek, R. (2024). Zhazushy A. Kemelbaeva anggmelerindegi tulga kontseptsiiasy [The concept of personality in A. Kemelbaeva's short stories]. *Dulaty Universitetinin Khabarshysy — Dulaty University Bulletin*, (3), 22–34. <https://doi.org/10.55956/VLYJ9401> [in Kazakh].
- 15 Abdullina, A.B. (2024). A. Kemelbaeva shygarmalaryndagy khalyqtyq tanyim ulttyq kod retinde [Folk worldview as a national code in A. Kemelbaeva's works]. L.N. Gumilev atyndagy Eurazia Ulttyq Universitetinin Khabarshysy. *Filologiya seriiasy — L.N. Gumilyov Eurasian National University Bulletin. Philology Series*, 1, 140–149. <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2024-146-1-140-149> [in Kazakh].
- 16 (2001). *XXI gasyrdagy qazaq adebiyeti (2001–2011 zhzh.): uzhyndyq monografiia* [Kazakh Literature of the 21st Century (2001–2011): Collective Monograph]. Almaty: Arda [in Kazakh].
- 17 Kemelbaeva, A. (2023). *Munara* [The Tower]. Astana: Foliant [in Kazakh].
- 18 Kemelbaeva, A. (2024). *Tandamaly: angimeler, povester* [Selected works: Stories and novellas]. Astana: Foliant [in Kazakh].
- 19 Tan, I. (2025). Prosthetic memory and textual inheritance: Reading Nicole Krauss's *The History of Love with Bernard Stiegler*. *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews*, 38(3), 476–479. <https://doi.org/10.1080/0895769X.2024.2398595>.
- 20 Zhanuzakova, K. T. (2015). *Adebiattanuga kirispe* [Introduction to literary studies]. Almaty: Merey [in Kazakh].
- 21 Eleukenov, Sh. (2006). *Povester, khikayialar* [Stories and novellas]. V knige: *Qazaq adebiyatinin tarihy — History of Kazakh literature*. Vols. 1-10, Vol. 10. Almaty: QAZAQPAPAT [in Kazakh].
- 22 Orda, G., & Mansurova, E. (2024). Qazaq povesterindegi mazmundyq, turliik izdenister [Content and formal searches in Kazakh novellas]. *Keruen*, (2), 73–86. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.2-05> [in Kazakh].
- 23 Mubarakova, S. (2025). Qogamydyq stereotipter men tengsizdik maselesi (Sh. Beisenova, R. Mukanova, A. Kemelbaeva, M. Omarova shygarmalary zhelisinde) [Social stereotypes and inequality (Based on works by Sh. Beisenova, R. Mukanova, A. Kemelbaeva, M. Omarova)]. *Sh. Ualikhanov atyndagy. Kokshetau universitetining khabarshysy. Filologiya seriiasy — Shokan Ualikhanov Kokshetau University Bulletin. Philology Series*, 3, 273–286. <https://doi.org/10.59102/kufil/2025/iss3pp273-286> [in Kazakh].
- 24 Bazylova, B. (2013). Avtorskaia kontseptsia kharaktera v literaturnom portrete [The author's concept of character in the literary portrait]. *Vestnik Kazakhskogo Natsionalnogo Universiteta. Seriya filologicheskaya — Bulletin of the Kazakh University. Philology Series*, (4), 83–89 [in Russian].
- 25 Abdullina, L.I. (1997). Problema avtora i avtorskoi pozitsii v «zhenskoi proze» (na materiale russkoi povesti 1830–1840-kh godov) [The problem of the author and authorial position in «women's prose» (based on Russian novellas of the 1830–1840s)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Almaty [in Russian].

Information about the author

Abdullina, Anar Boranovna (corresponding author) — PhD, K. Zhubanov Aktobe regional university, Aktobe, Kazakhstan. E-mail: anar.abdullina@rambler.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8695-7417>.